

MALİ KURALLAR EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE ÇALIŞIR MI? (2008 FİNANSAL KRİZİ-TÜRKİYE ÖRNEĞİ)*

Hakan GÜNEŞ**

Öz

Mali kurallar, vergi, harcama, bütçe açığı ve borç stoku çeşitli mali araçlar üzerine konulan daimî sınırlamalar ve düzenlemelerdir. Mali kuralların temel amacı, mali disiplini sağlayarak mali performansını iyileştirmek, makroekonomik istikrarı ve ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektir. Ancak 2008 Finansal Krizi sonrası mali kural uygulayan ülkelerde bütçe açıkları ile kamu borçlarında önemli artışlar gözlenmiş ve mali performans bozulmuştur. Benzer durum Türkiye’de yaşanmış 2008 finansal krizin reel sektör üzerindeki etkilerinin azaltılması amacıyla alınan mali önlemler bütçe açıkları ve kamu borçlarının seyrini olumsuz etkilemiştir. Türkiye’de henüz mali araçlara ilişkin sayısal hedefleri içeren açık mali kural uygulaması olmamakla birlikte, Türkiye’deki uygulamaları örtük mali kurallar şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu çalışmada Türkiye’de mali kural niteliği taşıyan düzenlemelerin mali performans göstergeleri üzerine yansımaları 2008 Finansal Krizi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mali Kurallar, 2008 Finansal Krizi, Bütçe Açığı, Kamu Borçları.

DOES THE FISCAL RULES WORK IN THE ECONOMIC CRISIS PERIOD?

(THE CASE OF FINANCIAL CRISIS OF TURKEY IN 2008)

Abstract

Fiscal rules, tax, expenditure, budget deficit and debt stock are permanent limitations and regulations on various fiscal instruments. The main objective of the fiscal rules is to improve fiscal performance by ensuring fiscal discipline, to positively affect macroeconomic stability and economic growth. However, significant increases were observed in budget deficits and public debts in the countries implementing the fiscal rule after the Financial Crisis of 2008 and fiscal performance deteriorated. Similar cases of fiscal measures taken to mitigate the effects of the 2008 financial crisis on the real sector in Turkey has experienced a negative impact on the course of the budget deficit and public debt. Although not yet clear fiscal rule contains numerical targets for financial instruments in Turkey to identify possible applications in Turkey in the form of implicit fiscal rules. In this study, fiscal performance indicators reflection on the nature of the arrangements with fiscal rules in Turkey is evaluated under Financial Crisis of 2008.

* Bu çalışma, 1.BOZOK Uluslararası Siyaset Bilimi Kongresi Yozgat 25 Ekim 2018 tarihinde sunulan özet bildiri esas alınarak hazırlanmıştır.

** Dr. Öğretim Görevlisi, Bartın Üniversitesi Bartın Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Bölümü E-posta: hakangunes@bartin.edu.tr

Keywords: *Fiscal Rules, Financial Crisis of 2008, Budget Deficit, Public Dept.*

GİRİŞ

1973 Petrol krizinin ardından dünya genelinde yüksek enflasyon ile birlikte işsizliğin artması, ekonomileri stagflasyon sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum bir yandan makroekonomik sorunların çözümünde önerilen iradi para ve maliye politikalarının sorgulanmasına neden olmuş, diğer yandan mali disiplini yeniden tesis edilmesi ve makroekonomik istikrarın sağlanması için mali kuralların yararlı olacağı fikrini öne çıkarmıştır. Mali kural uygulayan ülke sayısının giderek artmasında etkili olan teorik ve pratik gelişmelerin başında 1970’li yıllarda dünya genelinde bütçe açıkları ve kamu borçların giderek artması, 1970’li yıllarda Anayasal İktisat görüşünün giderek kabul görmeye başlaması gelmektedir. Bununla birlikte 1992 yılında, Maastricht Anlaşmasıyla birlikte Avrupa Birliği’nin mali ve parasal kuralları uygulamaya başlaması ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sonucu mali saydamlık, erişilebilirlik ve sorumluluk ahlakının önem kazanmaya başlaması da etkili olmuştur (Güneş, 2018: 5). Kaldı ki mali kural uygulayan ülke sayısı 1990’lı yıllarda 7 iken, bu sayı 2017 yılına gelindiğinde 100’e yaklaşmıştır (Lledó, 2017: 2)

Mali kurallar, vergi, harcama, bütçe açığı ve borç stoku çeşitli mali araçlar üzerine konulan daimi sınırlamalar. Mali kuralların temel amacı, mali disiplini sağlayıp sürdürülebilir hale getirerek makroekonomik istikrarı sağlamak ve ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektir (Kopits, 2001: 3; Pınar, 2006: 150). Ülke uygulamalarına bakıldığında mali kuralların, mali disiplinin sağlanmasına yardımcı olduğu, mali performansı iyileştirdiği ve makroekonomik istikrarı ile ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği görülmektedir (Fatás ve Mihov, 2006: 102). Ancak mali kurallar iki çatışmayı içinde barındırmaktadır. Bunlardan ilki mali kuralların siyasi amaçlarla çatışmaları halinde kolaylıkla terk edilmesi ile ilgilidir (Wyplosz, 2012: 23-24). İkincisi ise ekonomik krizler dönemlerinde mali kuralların esnek çalışıp çalışmadığı ile ilgilidir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de mali kural niteliği taşıyan düzenlemelerin mali performansın göstergeleri olan bütçe açığı ve kamu borçları üzerindeki yansımaları 2008 Finansal Krizi çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmasıdır. Çalışmada, mali performans göstergesi olarak Türkiye’nin 2000-2018 dönemi için bütçe

açığı ve kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı seçilmiştir. Böylece 2008 Finansal krizi öncesi ve sonrası mali performans ölçülmeye çalışılmıştır.

1. TÜRKİYE'DE MALİ KURAL NİTELİĞİ TAŞIYAN DÜZENLEMELERE GEÇİŞ SÜRECİ

Türkiye'de henüz mali araçlara ilişkin sayısal hedefleri içeren açık mali kural uygulaması olmamakla birlikte, ülkemizdeki bazı uygulamaları örtük mali kurallar şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu bakımdan bütçe açığı ve faiz dışı bütçe fazlası başta olmak üzere borçlanmaya ilişkin birtakım kısıtlamalar ve hedefler belirlenmektedir. Bu hedeflere hükümet programlarında, orta vadeli programlarda ve bütçe programlarında yer verilmekte, daha sonra bütçe uygulama sonuçlarıyla karşılaştırılmaktadır (Demir ve İnan, 2011: 28). Böylece örtük mali kurallar aracılığıyla söz konusu hedeflere ne derece ulaşıldığı değerlendirilmekte ve bu değerlendirme aynı zamanda hükümet politikalarının başarısı ve etkinliğini ölçmede bir gösterge olarak kullanılmaktadır.

Türkiye özellikle 1990'lı yıllar bütçe açıklarının giderek arttığı, kamu borçlarının sürdürülemez hale geldiği, enflasyonun kronik bir hal aldığı, büyümenin dalgalı bir seyir izlediği, işsizliğin arttığı ve ekonominin sıklaşan aralıklarla krizlerle yüz yüze kaldığı dönem olmuştur. Bu krizlerin temel nedeni olarak uluslararası ekonomik gelişmelerin yanı sıra, sürdürülemez iç borç dinamiği, başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemin sağlıksız yapısı ve ülkenin diğer yapısal sorunlarının çözüme kavuşturulamamış olmasıdır (Ataç ve diğerleri, 2007, 191; MKKT, 2010, 2).

Türkiye'de 1990 yılından 2000 yılına gelindiğinde toplam kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı %37,6'dan %52,7'ye ulaşmıştır. Belirgin bir şekilde ortaya çıkan bu artışın iki temel nedeni vardır (TCMB, 2001: 1). Bunlardan ilki bütçe açığı ve faiz dışı bütçe açığının artmasıdır. Öyle ki 1990 yılından 2000 yılına gelindiğinde bütçe açığının GSYİH'ya oranı %3,15'dan %12,34'e yükselmiştir. İkinci neden ise özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra ortaya çıkan yüksek reel faiz ödemeleridir. 1995-2000 yılları arasında faiz dışı bütçe dengesinin GSYİH'ya oranı ortalama %2,9 olmuştur. 1994 yılından sonra reel faiz oranlarının yüksek seyretmesinde, ülkede yüksek

enflasyon oranların yaşanıyor olması ile kamu kesiminin finansman gereğinin, yeterince gelişmemiş olan yurt içi finansal piyasalar üzerinde yarattığı baskılar belirleyici olmuştur. Tabii olarak yüksek reel faizler kamu kesimi borçlanma gereğini daha da artırmış ve ülkeyi borç-faiz-borç döngüsü içine sürüklemiştir (Ataç ve diğerleri, 2007: 191). Bu gelişmeler sonucunda ülkemizde 2000 yılı başında, enflasyonu düşürmek ve istikrarlı büyüme oranlarına ulaşmak için üç yıl süreyi kapsayan “Enflasyonla Mücadele Programı” uygulamaya konulmuştur.

2000 yılı başında enflasyonu düşürmek ve istikrarlı büyüme oranlarına ulaşmak için “Enflasyonla Mücadele Programı” uygulamaya konulmuş ve bu program IMF’ile imzalanan bir Stand-by antlaşmasıyla da desteklenmiştir (Pınar, 2011: 151). Bu programda daraltıcı maliye politikasının yanı sıra yapısal reformların gerçekleştirilmesi önerilmiş, enflasyon beklentisini hızla düşürmek için sabit döviz kuru uygulamasına geçilmiş, böylece ekonomideki likidite artışını yabancı kaynak girişiyle sınırlandırılan bir para politikasına geçilmiştir.

Bu gelişmelere mali kural uygulamaları açısından bakıldığında enflasyonla mücadele programı ile üzerinde durulan faiz dışı bütçe fazlası hedefi maliye politikasının temel çıpası olarak kabul edilmiştir. Buna göre söz konusu program kamu kesiminin mali yapısını güçlendirmek ve sürdürülebilir bir borç dinamiği yaratmak için faiz dışı bütçe fazlasına bir limit koymuştur (Pınar, 2011: 151). Diğer yandan faiz dışı bütçe fazlasına konulan bu limitle, para politikalarının daha etkin yürütüleceği ve bir türlü sağlanamayan fiyat istikrarının sağlanacağı şeklinde bir beklenti de oluşmuştur (Demir ve İnan, 2011: 43).

Programın uygulanmaya başlamasıyla birlikte, başlangıçta kamu açıklarını azaltmanın yanı sıra yapısal reformlara gidilmiştir (Örneğin sosyal güvenlik sisteminin yeniden düzenlenmesi, bankacılık alanında BDDK’nın kurulması, tarımda doğrudan gelir desteğine geçilmesi gibi). Ayrıca programın uygulanmasının ardından faiz oranları düşmüş ve enflasyon hızı önemli ölçüde gerilemiş ve iç talep canlanmaya başlamıştır. Ancak enflasyon oranının hedeflenen hızda düşmemesi, TL’yi beklenenden daha fazla değer kazanmasına yol açmıştır. İç talepteki canlanmanın yanı sıra enerji fiyatlarındaki artışa bağlı olarak 1999 yılında 14,1 milyar dolar olan dış ticaret açığı 2000 yılında artarak 22,3 milyar dolar olmuştur. Buna ilave olarak dış

piyasalardaki gelişmelerinde etkisiyle (örneğin Arjantin krizi), 2000 yılının ikinci yarısında ülkeye dış kaynak girişi azalmış, buna bağlı olarak ülke içindeki likiditenin sıkışması faiz oranlarını yükseltmiş, mali piyasalarda dalgalanma sonucu ülke kriz ortamına doğru kaymıştır. Kasım 2000 ve devamında Şubat 2001’de yaşanan krizler, enflasyonla mücadele programının sürdürülmesini imkânsız hale getirmiştir (Ataç ve diğerleri, 2007: 192). Bu nedenle kamu kesimi ve bankacılık sistemi başta olmak üzere her alanında reformları içeren “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” adında yeni bir istikrar programı hazırlanarak uygulamaya konulmuştur.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programında, maliye politikasının temel unsuru faiz dışı bütçe fazlası olmuştur. Programla birlikte toplam kamu kesimi faiz dışı bütçe fazlasının GSYİH’ya oranı 2000 yılında %2,8 düzeyindeyken, bu oranın 2001 yılında %5,5’e ve 2002 yılında ise %6,5’e yükseltilmesi hedeflenmiştir. Şubat 2001 krizi sonrası yeni programla birlikte para politikasında sabit döviz kurundan vazgeçilerek, kur dalgalanmaya bırakılmış ve devamında enflasyon hedeflemesi stratejisine geçilmesi için gerekli şartların oluşturulması öngörülmüştür. Bu bakımdan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının iki temel konuya ayak bastığı görülmektedir. Bunlardan ilki, faiz dışı bütçe fazlası hedefiyle iç dengeyi sağlamak, ikincisi ise dalgalı kur rejimiyle dış dengeyi sağlamaktır (Ataç ve diğerleri, 2007: 193).

Yeni programla birlikte birçok alanda köklü yapısal reformların gerçekleştirilmesi için adımlar atılması öngörülmüştür. Bunlar; mali (bankacılık) sektörün yeniden yapılandırılması, devlette şeffaflığın artırılması, kamu finansmanının güçlendirilmesi (örneğin, görev zararlarının azaltılması, bütçe içi ve dışı fonların kapatılması, kamu ihale kanununun değiştirilmesi vb) özellikle özelleştirmelere hız vererek ekonomide rekabet ve etkinliğin artırılması gibi düzenlemelerdir (Güneş, 2008: 83).

Gerek Enflasyonla Mücadele Programı gerekse Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında ülkemizde faiz dışı bütçe fazlası hedefi genel hatlarıyla bir beklenti şeklinde uygulanmıştır. Sayısal limitleri içeren yasal bir düzenleme veya bağlayıcı bir mali kural oluşturulmamıştır. Bu bakımdan faiz dışı bütçe fazlası hedefini doğrudan mali kural değil de örtük mali kural şeklinde ifade etmek daha doğru olacaktır. Bununla birlikte ülkemizde 2000’li yıllardan itibaren

mali kurallara zemin hazırlayan düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Demir ve İnan, 2011: 43). Aşağıda bu düzenlemelerin neler olduğuna ve bunların ülkemizde mali disiplinin tesis edilmesinde ve makroekonomik göstergeler üzerinde ne tür etkiler oluşturduğuna değinilecektir.

2. TÜRKİYE'DE MALİ KURAL NİTELİĞİ TAŞIYAN KURUMSAL DÜZENLEMELER

Türkiye'de mali disiplini sağlamanın önemi esas olarak 2001 Şubat kriziyle anlaşılmış ve kamu mali yönetimini güçlü kılmak için kurumsal adımlar atılmaya başlamıştır (Dedeoğlu, 2010:1). Bu bağlamda mali disiplinin sağlanması ve makroekonomik istikrarın sürdürülmesi amacıyla Güçlü Ekonomiye Geçiş Programıyla başlayan ve AB'ye adaylık sürecinin etkisiyle devam eden bir dizi reformlara gidilmiştir. Bu reformlar sonucunda ülkemizde 2000 yılı öncesi döneme göre bütçe açıkları ve kamu borçları sürdürülebilir seviyede tutulmuş, kamuoyu ve piyasalar nezdinde maliye politikasına olan güven artmış ve devamında borçlanma maliyetleri ve risk primi azaltılmış ve modern bir kamu mali yönetimi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Son yıllarda bütçe açığında ve borç stokunda önemli azalmaları sağlayan bu reformların neler olduğuna 2010 yılında hazırlanan Mali Kural Kanun Tasarısında yer verilmiştir (MKKT, 2010: 2). Bunlar ilgili tasarıda: 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve faiz dışı bütçe fazlası politikası olarak belirtilmiştir. Türkiye'de mali kural niteliği taşıyan söz konusu düzenlemelere aşağıda yer verilmiştir.

Türkiye'de kamu malî yönetimi 1927 yılından 2006 yılına kadar geçen yaklaşık 80 yıllık sürede 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'yla yönetilmiştir. 1050 sayılı bu kanunu yürürlüğe girdiği tarihten sonra zaman içinde değişikliğe gidilse de bu değişiklikler ilgili dönemi ekonomik ve sosyal gelişmeleri karşılayacak düzeyde olmamış ve kanun modern mali yönetim anlayışının oldukça gerisinde kalmıştır (Civriz, 2010: 360). Bu çerçevede kamu mali yönetimi alanında yapılan reformlardan beklide en önemlisi 2003 yılında çıkarılan ve tüm hükümleriyle 2006 yılında uygulanmaya başlanan 5018 sayılı Kamu

Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu olmuştur (Kaya, 2010: 393). Bu kanunun özü itibariyle ülkemizde kamu mali yönetiminin yeniden yapılandırılmasına ve mali disiplinin garanti edilmesine yönelik bir düzenleme olduğu söylenebilir (DPT, 2006: 27).

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanun ile Türkiye’de mali disiplini sağlamaya yönelik önemli düzenlemelere gidilmiştir. Bu bağlamda bütçe hazırlama, onaylama, uygulama ve denetim süreçleri yeniden ele alınmış, bütçenin kapsamı genişletilmiş, orta vadeli program ve mali planlamaya yer verilerek bütçe hazırlık sürecine yeni bir perspektif getirilmiştir. Kamu idarelerinin mali kontrol sistemi yenilenmiş, iç denetim uygulamasına geçilmiş, stratejik plan ve performans ilişkisi kurulmuş ve yönetim birimlerin sorumlulukların yeniden tanımlanmıştır (Kesik ve Bayar, 2010: 55).

5018 sayılı Kanununun 5. Maddesinde kamu maliyesine ilişkin temel ilkelere yer verilmiştir. Buna göre, kamu malî yönetimi malî disiplini sağlar ve maliye politikası, makroekonomik ve sosyal hedefler ile uyumlu bir şekilde oluşturularak yürütülür. Kamu maliyesi, kamu görevlilerinin hesap verebilmelerini sağlayacak şekilde uygulanır (KMYKK, 2003, 3). Bakılacak olursa bu ilkelerin mali kurullarla ulaşılmak istenen amaçlarla uyumlu belirlendiği görülmektedir. 5018 sayılı Kanununun ilgili maddeleri ile harcamalara mali kural benzeri kısıtlamalar getirilmiştir. Bunlar;

Madde 20-Ödenek birleştirme kısıtı: Genel veya kısmi seferberlik, savaş ilanı veya (...) (2) zorunlu askeri hazırlıkların yapıldığı olağanüstü hallerde Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bütçelerindeki mevcut ödenekler, bu idarelerin ödenek toplamları aşılmamak şartıyla, birleştirilerek kullanılabilir. Bu durumda da mevcut ödeneklerin yeterli olmaması halinde toplam ödenek tutarının yüzde on beşine kadar ek harcama yapılabilir.

Madde 20- Ödenek üstü harcama yapmama kısıtı: Kamu idareleri, bütçelerinde yer alan ödeneklerin üzerinde harcama yapamaz. Bütçeyle verilen ödenekler, tahsis edildikleri amaçlar doğrultusunda yılı içinde yaptırılan iş, satın alınan mal ve hizmetler ile diğer giderlerin karşılanmasında kullanılır.

Madde 21-Kamu idareleri arası ödenek aktarmaları kısıtı:

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçeleri arasındaki ödenek aktarmaları kanunla yapılır. Ancak, harcamalarda tasarrufu sağlamak, dengeli ve etkili bir bütçe politikasını gerçekleştirmek üzere genel bütçe ödeneklerinin **yüzde onunu geçmemek kaydıyla**, merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçeleri arasındaki ödenek aktarmalarına ilişkin yetki ve işlemler ile usul ve esaslar merkezî yönetim bütçe kanununda belirlenir.

Madde 21-Kamu idaresi içi ödenek aktarmaları kısıtı:

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri, aktarma yapılacak tertipteki ödeneğin **yüzde yirmisine kadar** kendi bütçeleri içinde ödenek aktarması yapabilirler. Ancak, ihtiyaç halinde yüzde yirmiyi aşan ödenek aktarma işlemlerini kurum bütçesinin başlangıç ödenekleri toplamının yüzde yirmisini geçmemek üzere yapmaya Cumhurbaşkanlığı, yılı yatırım programına ek yatırım cetvellerinde yer alan projelerde değişiklik yapılması halinde değişikliğin gerektirdiği tertipler arası ödenek aktarması işlemlerinin tamamını yapmaya ise ilgili idareler yetkilidir.

Madde 23-Yedek ödenek kısıtı: Merkezî yönetim bütçe kanununda belirtilen hizmet ve amaçları gerçekleştirmek, ödenek yetersizliğini gidermek veya bütçelerde öngörülmemiş hizmetler için, bu Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan idareler ile (II) sayılı cetvelde yer alan idarelerden merkezî yönetim bütçe kanununda gösterilecek olanların bütçelerine aktarılmak üzere, genel bütçe ödeneklerinin **yüzde ikisine kadar** yedek ödenek konulabilir.

Madde 24-Örtülü ödenek kısıtı: Örtülü ödenek; kapalı istihbarat ve kapalı savunma hizmetleri, Devletin millî güvenliği ve yüksek menfaatleri ile Devlet itibarının gerekleri, siyasi, sosyal ve kültürel amaçlar ve olağanüstü hizmetlerle ilgili Devlet ve Hükümet icapları için kullanılmak üzere Cumhurbaşkanlığı bütçesine konulan ödenektir. Kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle verilen görevlerin gerektirdiği istihbarat hizmetlerini yürüten diğer kamu idarelerinin bütçelerine de örtülü ödenek konulabilir. Örtülü ödenek, bu amaçlar dışında, Cumhurbaşkanının ve ailesinin kişisel harcamaları ile siyasi partilerin idare, propaganda ve seçim ihtiyaçlarında kullanılamaz. İlgili yılda bu amaçla tahsis edilen ödenekler toplamı, genel bütçe başlangıç ödenekleri toplamının **binde beşini geçemez**.

Madde 26- Yüklenmeye girişilmesi kısıtı: Yüklenme, usulüne uygun olarak düzenlenmiş sözleşme esaslarına veya kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmüne dayanılarak iş yaptırılması, mal veya hizmet alınması karşılığında geleceğe yönelik bir ödeme yükümlülüğüne girilmesidir. **Bütçede yeterli ödeneği bulunmayan işler için yüklenmeye girişilemez.** Yüklenme süresi malî yılla sınırlıdır. Harcama yetkilileri, tahsis edilen ödenekler dâhilinde yüklenmeye girebilirler. Yüklenmeye girişilen tutara ait ödenekler saklı tutulur; başka iş yaptırılması, mal veya hizmet alınması için kullanılamaz.

Madde 27- Ertesi yıla geçen yaygın yüklenme kısıtı: Niteliğinden dolayı malî yılla sınırlı tutulamayan ve sürekliliği bulunan aşağıdaki iş ve hizmetler için; her iş itibarıyla, **bütçelerinde öngörülen ödeneklerin yüzde ellisini**, izleyen yılın Haziran ayını geçmemek ve yüklenme süresi on iki ayı aşmamak üzere, ilgili üst yöneticinin onayıyla ertesi yıla geçen yüklenmelere girişilebilir.

Kamu idareleri için Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca orta vadeli mali planda belirlenen **ödenek teklif tavanlarını** içermesi öngörülmüştür. Mali kurallar açısından bakıldığında mali planın en önemli unsurlarından birisi, kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarının belirlenmesidir. Böylece merkezi yönetime kapsamındaki idarelerin ödenek tekliflerine ekonomik sınıflandırmanın birinci düzeyinde bir üst limit getirilmiştir (Mutluer, Öner ve Kesik, 2006: 215).

5018 sayılı Kanun çerçevesinde orta vadeli amaç ve hedefler ile harcama programı, çok yıllık bütçeleme süreci, stratejik planlamaya dayalı bütçeleme, sonuç (çıktı) ve performans odaklı mali yönetim uygulamalarına geçilmiştir. Bu uygulamalar, mali disiplinin sağlanması ve sürekli hale getirilmesinde mali kuralların kabulü için gerekli zemini hazırlayan sayısal olmayan kural örnekleri olarak ele alınabilir (Karakurt ve Akdemir, 2010: 350). Bu değerlendirmeler ışığında 5018 sayılı Kanunun, mali kural niteliği taşıyan önemli düzenlemeleri içerdiği söylenebilir.

Mali kural niteliğindeki düzenlemelerden biri de 2002 yılında kabul edilen 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanundur. 2001 Krizinin hemen ardından

Türkiye’de para ve maliye politikasının kurallar çerçevesinde yürütülmesi konusunda önemli adımlar atılmaya başlamıştır. Para politikasında enflasyon hedeflemesi stratejisine geçişin koşullarını sağlamaya yönelik düzenlemeler yapılırken, maliye politikasında ise kamu borçlarının sürdürülebilirliğini sağlamak için faiz dışı bütçe fazlası hedefi belirlenmiş ve borçlanmaya sınır getiren düzenlemelere gidilmiştir. Bu kapsamda, 2001 yılında Merkez Bankası Kanununda yapılan değişiklikle Merkez Bankası’nın bağımsızlığı tesis edilmiş, Merkez Bankası- Hazine ilişkileri kurallara bağlanmıştır. 2002 yılında kabul edilen 4749 sayılı kanun ile kamunun net borçlanma toplamına sınır getirilirken, devletin iç ve dış borçlanmasına, hibe ve garanti verilmesine ve devlet borçlarının ve Hazine alacaklarının yönetimine, Hazine (nakit) yönetiminin maliye ve para politikalarıyla koordineli yürütülmesine ilişkin bazı temel düzenlemeler yapılmıştır (Boran, 2008:5-6). Bu düzenlemeler ile hem para politikası kurallara bağlanmış hem de borçlanmaya limit getirilerek mali disiplinin tesis edilmesi amaçlanmıştır.

4749 sayılı Kanunda borçlanmaya limit getiren ve bu bakımdan mali kural niteliği taşıyan düzenlemeler şunlardır:

İç ve dış borçlanma limiti 4749 sayılı kanunda belirlenmektedir.

Borçlanma limiti net borç kullanımını esas almaktadır.

Borçlanma limiti %5 oranında artırılabilir, bunun yetmemesi halinde Cumhurbaşkanı Kararı ile ilave %5 artırılabilir.

Özel Tertip İç Borçlanma Senetleri borçlanma limitine dâhil edilmiştir.

İkrazen ihraç edilen Özel Tertip İç Borçlanma Senetleri limite dâhil değil, ancak ilgili yıl bütçe kanununda ikraz limiti belirlenir.

Borçlanma limiti ek bütçelerle değiştirilemez. 5018 sayılı yasa ile karşılığında gelir gösterilmesi koşuluyla ek bütçe yapılabileceği hükmü getirilmiştir (Günay, 2007: 391; Civriz, 2010: 375.).

Yukarıdaki unsurlar incelendiğinde 4749 sayılı Kanun ile borç yönetimine getirilen düzenlemelerin Türkiye’de mali disiplinin sağlanmasına katkı sağlayacak nitelikte olduğu görülmektedir. Ancak yine de diğer ülkelerle karşılaştırıldığında borçlanma yetkisinin sınırları

oldukça geniş olduğu görülecektir. Bu bakımdan borçlanma limitlerinin biraz daha daraltılması, borç yükünü düşürmek suretiyle mali disiplinin sağlanmasına daha fazla yardımcı olacaktır (Günay, 2007: 391-392).

Diğer yandan 4749 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde belediyeler, büyükşehir belediyeleri ve il özel idareleri, sadece yatırım programlarında yer alan projelerinin finansmanı amacıyla dış borçlanma yapabilirler (5393 Sayılı BK, Md.68; 5302 Sayılı İÖİK, Md.51). Ayrıca Belediye Kanununun 49'uncu maddesinde belediyelerin personel giderleri ve borçlanmalarına bazı sınırlamalar getirilmiştir. Örneğin, personel harcamaları gelirlerinin % 30'unu, belediyelerin borç stokları ise toplam gelirlerini aşamayacaktır. Bu oranların aşılması durumunda, cari ve izleyen yıllarda personel giderleri bu oranların altına ininceye kadar yeni personel alımı yapılamayacaktır. Özellikle personel alımı sonucu bu oranın aşılması halinde oluşacak kamu zararı, zararın olduğu tarihten itibaren hesaplanarak kanuni faiziyle birlikte belediye başkanından tahsil edilecektir (Boran, 2008: 8). Böylece 4749 sayılı Kanunun yerel yönetimlerin borçlanmasına ve harcamalarına bir limit getirdiği görülmektedir.

Mali kural niteliğindeki düzenlemelerden biri de 4734 sayılı Kamu İhale Kanunudur. Ülkemizde modern bir kamu mali yönetimi oluşturulması ve AB'ye uyum sürecinin sağlıklı yürütülmesi amacıyla 2002 yılı Ocak ayının hemen başında 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kabul edilmiş, bu bağlamda yapılacak işlemleri düzenlemek amacıyla Kamu İhale Kurumu kurulmuştur. Kamu İhale Kanununda ödenek kullanma ve harcama süreçlerinin etkinliğini ve esnekliğini artıracak değişikliklerin yapılacağı, kamu gelirleri ve vergi sisteminin kapsamlı bir reforma tabi tutulacağı, kamu yatırım programının fayda-maliyet analizleri çerçevesinde rasyonalize edileceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte bu Kanunda, kamu borçlanmasına ilişkin yeni bir kanunun kabul edileceği (4749 sayılı Kanun), kamu kaynaklarının etkin, verimli ve ekonomik kullanılması sağlayan, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği tesis eden bir kamu mali yönetim ve iç kontrol kanununun meclise sevk edileceği (5018 sayılı Kanun) belirtilmiştir. Yine KİT'lerdeki aşırı istihdam sorunsalını düzeltecek tedbirlerin alınacağı da ifade edilmiştir (Kaya, 2009: 90).

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile kamu ihale sistemi AB standartlarına uygun bir şekilde yeni baştan ele alınmış, bu kapsamda

kamu kaynakların etkin kullanılması amacıyla bazı kurallar getirilmiştir. Bu bakımdan 4734 sayılı Kanunun 5, 8 ve 9. Maddelerinde mali kural olarak nitelendirilebilecek düzenlemeler yer almaktadır (KİK, 2002). Bu düzenlemeler şunlardır:

Kamu İhale Kanuna göre yapılacak ihalelerde; kamu idareleri başta ihtiyaçların uygun şartlarla ve zamanında karşılanmasını ve bunu gerçekleştirirken kaynakların etkin, verimli ve ekonomik kullanılmasını ve yine kamu idareleri yapılacak ihalelerde saydamlığı, rekabeti, eşit muameleyi, güvenilirliği, gizliliği, kamuoyu denetimine imkân sağlamakla sorumludur.

Eşik değerlerin altında kalmak amacıyla mal veya hizmet alımları ile yapım işleri kısımlara bölünemez. Aralarında kabul edilebilir doğal bir bağlantı olmadığı sürece mal alımı, hizmet alımı ve yapım işleri bir arada ihale edilemez. Kamu idareleri ödeneği olmayan hiçbir iş için ihaleye çıkamaz.

Bu Kanunun 13. ve 63. maddelerinin uygulanmasında kamu ihalelerinde yaklaşık maliyet dikkate alınarak kullanılacak eşik değerler belirlenerek bir bakıma ihaleye çıkılacak limitler belirlenmiştir.

Kamu idareleri ihalesi yapılmadan önce, mal ve hizmet alımları ile yapım işlerinin, her türlü fiyat araştırması yapılarak yaklaşık maliyet belirlenir ve dayanaklarıyla birlikte bir hesap cetvelinde gösterir.

Yukarıda sıralanan düzenlemelere bakıldığında 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile özellikle kamu harcamalarının etkin, verimli ve ekonomik kullanımını sağlamak suretiyle mali disipline katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Mali kural niteliğindeki düzenlemelerden biri de faiz dışı fazla politikasının benimsenmiş olmasıdır. Türkiye’de 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve IMF’nin önerileri çerçevesinde kamu borçlarının sürdürülebilmesi ve ihtiyatlı seviyelerde seyretmesi için faiz dışı fazla politikası benimsenmiştir. Bu bakımdan faiz dışı fazla mali performansı ölçen çıpa olarak kabul edilmiştir. Faiz dışı (birincil) bütçe, faiz ödemeleri hariç bütçe giderleri ile gelirleri arasındaki ilişkiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu bakımdan; eğer bütçe faiz dışı açık veriyorsa, faiz ödemeleri için de borçlanmaya gidileceği; faiz dışı fazla veriyorsa, faiz ödemelerinin bir kısmını bütçeden ödeyebileceği

anlaşılır. Eğer ekonomide borç faiz ödemelerine eşit bir enflasyon aşınması söz konusu ise, bütçenin reel olarak fazla verdiği söylenebilir. Bu bakımdan kronik bütçe açığı veren ülkeler için bütçenin faiz dışı fazlası verilmesi borç sürdürülebilirliği açısından son derece önemli olmaktadır.

Türkiye’de faiz dışı fazla kavramı ilk olarak 1994 yılında IMF ile gerçekleştirilen Stand-by görüşmelerinde gündeme gelmiştir (Çelik, 2009: 108). 2001 Şubat krizinden sonra hükümetler kamu borçlarının borçların sürdürülebilirliğini tesis etmek amacıyla faiz dışı fazla hedefleyen maliye politikalarını uygulamaya koymuşlardır. Bu bakımdan ülkemiz için faiz dışı fazlanın maliye politikasının temel hedefi olduğu söylenebilir (Şen ve diğerleri, 2007: 250).

Faiz dışı fazla hedefi, özellikle IMF’nin desteklediği programlar çerçevesinde kural haline gelmiştir. Öyle ki 19. Stand-by anlaşmasıyla ilgili gözden geçirmelere ilişkin IMF’ye sunulan niyet mektuplarında, faiz dışı fazlasının mali disiplini sağlama programının mihenk taşı olduğu belirtilmiştir. Yine kamu borç stokunun GSYİH’ye oranının azalmasında, enflasyonun ve reel faiz oranlarının düşürülmesinde temel unsurun faiz dışı fazla hedefi olduğu ifade edilmiştir (Karakurt ve Akdemir, 2010: 332). Bunu destekler nitelikte açıklamalar IMF tarafından da yapılmıştır. IMF’nin ülkemize ilişkin 2007 yılında yaptığı değerlendirmede faiz dışı bütçe fazlası kuralının, özellikle borç oluşumunu sınırlaması açısından önemli yararı olduğu vurgulanmıştır (IMF, 2007: 19).

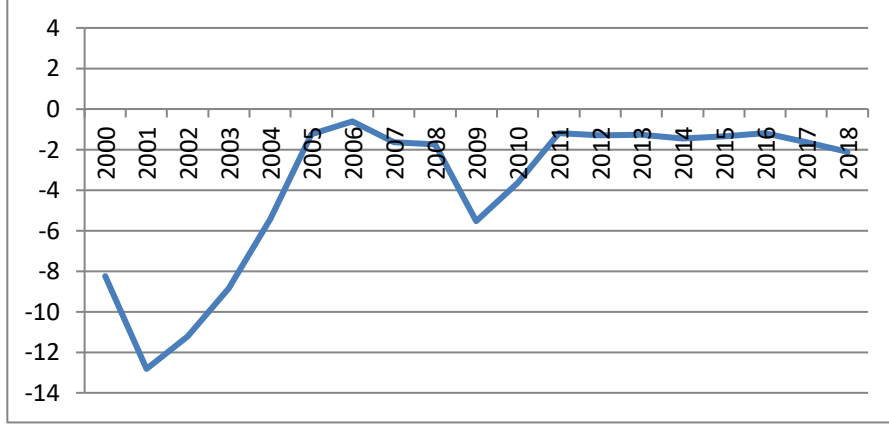
Faiz dışı fazla hedefi Türkiye’de bütçe disiplininin tesis edilmesi açısından temel gösterge olmuştur. Bu bakımdan faiz dışı bütçe fazlası hedefi hükümetin plan ve programlarında, istikrar programlarında, bütçe hedeflerinde, orta vadeli program ile orta vadeli mali planlarda ve Stand-by anlaşmalarında önemle üzerinde durulan bir çıpa olmuştur. Örneğin 60. ve 61. Hükümet Programı Eylem Planında, “Makroekonomik istikrarın ve büyüme performansının sürdürülmesi amacıyla mali disipline titizlikle uyulacaktır. Bu çerçevede, faiz dışı bütçe fazlası verme politikasına devam edilecektir” (Eylem Planı, 2008: 2) denilmiş ve mali disiplinin sağlanmasında temel aracın faiz dışı fazla verilmesi olduğu vurgulanmıştır (Demir ve İnan, 2011: 50).

3. TÜRKİYE'DE MALİ KURAL NİTELİĞİ TAŞIYAN DÜZENLEMELERİN MALİ PERFORMANS GÖSTERGELERİNE YANSIMASI

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke uygulamalarına bakıldığında mali kuralların şu iki temel hedefe yöneldiği görülmektedir. Mali disiplininin bir başka ifadeyle mali performansın göstergesi olarak kabul edilen bu hedeflerden ilki, kamu borç stokunu makul ve istikrarlı düzeyde tutacak şekilde bütçe açığının GSYİH'ya oranının azaltılmasıdır. İkincisi ise, kamu borç stokunun GSYİH'ya oranının orta ve uzun vadede sürdürülmesidir (Günay, 2007: 88).

Türkiye'de 1986-1994 yılları arasında bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı ortalama olarak %4'ün altında bir seyir izlediği aşağıdaki Grafik 1'de görülmektedir. 5 Nisan 1994 kararlarının ardından 1995 yılında bütçe fazlası oluşsa da 1996 yılında bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı %6,3 gerçekleşmiştir. 1996-2000 yılları arası bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı giderek artmış, 2001 Bankacılık Kriziyle birlikte bu oran en yüksek seviyesi olan %12,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2001 yılından itibaren Türkiye'de mali alanda yapılan reformlar (örtük mali kurallar) sonucu bütçe açıkları giderek azalmış ve 2007 yılına gelindiğinde bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı %1,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2008 finansal krizi sonrası 2008 ve 2009 yıllarında bu oran sırasıyla %2 ve %5,9 düzeyinde gerçekleşse de 2010 yılında %4 düşürülmüş ve 2011-2018 yıllarını kapsayan dönemde bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı ortalama olarak %2'in altında gerçekleşmiştir. Bütçe açıklarının izlediği bu seyir mali kural niteliği taşıyan söz konusu düzenlemelerin mali disiplininin sağlanmasında oldukça iyi sonuçlar verdiğini göstermektedir.

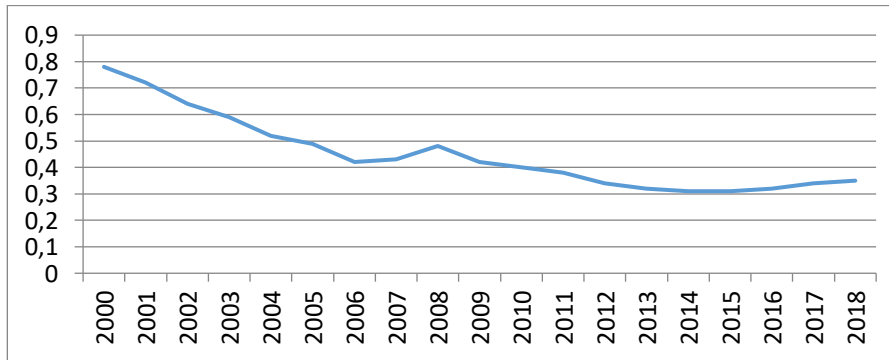
Grafik 1. Bütçe Açıklarının GSYİH'ya Oranı

Kaynak: BUMKO, 2019.

Aşağıdaki Grafik 2'den anlaşılacağı üzere Türkiye'de 2001 yılında kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı %77 düzeyinde iken, mali kural niteliğindeki düzenlemelerle birlikte 2007 yılına gelindiğinde %40 düzeyine gerilemiştir. 2008 finansal krizinden sonra bütçe açıklarındaki artışla birlikte bu oran 2009 yılında %46,5'e yükselmiştir. 2010 yılından itibaren bütçe açıklarındaki azalmayla birlikte bu oran düşmeye başlamış, 2011 yılından itibaren %40'ın altına gerilemiştir. 2018 yılına gelindiğinde kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı %34,6 düzeyine gerilemiştir. Türkiye'de mali kural niteliği taşıyan düzenlemelerin kamu borçlarının seyrine olumlu yansıdığını göstermektedir.

Grafik 2. Kamu Borç Stokunun GSYİH'ya Oranı

Kaynak: BUMKO, 2019.

Diğer yandan mali kural niteliğindeki düzenlemelerle birlikte uzun dönemde mali sürdürülebilirliğin sağlanması Türkiye'nin AB'ye üye olma sürecine de olumlu yansıtacağı unutulmamalıdır. Türkiye kamu borçlarına ilişkin Maastricht kriterlerini 2004 yılından itibaren, bütçe açığına ilişkin Maastricht kriterlerini 2005 yılından itibaren (2009 ve 2010 yılları hariç) sağladığı görülmektedir.

SONUÇ

2001 yılından itibaren Türkiye'de mali alanda yapılan reformlar, bir başka ifadeyle mali kural niteliği taşıyan düzenlemelerin ardından bütçe açıkları giderek azalmış ve 2007 yılına gelindiğinde bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı %1,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2008 finansal krizi sonrası 2008 ve 2009 yıllarında bu oran sırasıyla %2 ve %5,9 düzeyinde gerçekleşse de 2010 yılında %4 düşürülmüş ve 2011-2016 yıllarını kapsayan dönemde bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı ortalama olarak %2'in altında gerçekleşmiştir. Bütçe açıklarının izlediği bu seyir mali kural niteliği taşıyan düzenlemelerin mali disiplini ve mali performansı iyileştirdiğini göstermektedir. Benzer durum kendini kamu borçları üzerinde de göstermiştir. Türkiye'de 2001 yılında kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı %77 düzeyinde iken, mali kural niteliğindeki düzenlemelerin ardından 2007 yılına gelindiğinde %40 düzeyine gerilemiştir. 2008 finansal krizinden sonra bütçe açıklarındaki artışla birlikte bu oran 2009 yılında %46,5'e yükselmiştir. 2010 yılından itibaren bütçe açıklarındaki azalmayla birlikte bu oran düşmeye başlamış, 2011 yılından itibaren %40'ın altına gerilemiştir. 2016 yılına gelindiğinde kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı %31,4 düzeyine gerilemiştir.

Gelinen nokta itibariyle, Türkiye'de mali kural niteliği taşıyan düzenlemelerin mali disiplin ve mali performans göstergelerini olumlu etkilediği ileri sürülebilir. Ancak bütçe açıkları ve kamu borçları konjonktürel koşullara, finansal krizlere ve beklenmedik gelişmelere karşı tepkisiz kalamazlar, bu nedenle mali kural içeren düzenlemelerin konjonktürel durumlara, ekonomik krizlere ve beklenmedik şoklara karşı yeterli esnekliğe sahip olması gerekmektedir. Bu esneklik mali performansın kötüleşmesine izin verdiği ölçüde iyileşmesini de içinde barındırmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ataç, B. ve Diğerleri. (2007). “Maliye Politikası”, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, s.191-192.
- Boran, E. (2008). “Brezilya’dakine Benzer Bir Mali Sorumluluk Düzenlemesi Yapılmalı” Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Politika Notu 2008, s.5-6.
- BUMKO (2019). T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. Web: <http://www.bumko.gov.tr/TR,7044/temel-ekonomik-buyuklukler-2000-2018.html> . Erişim: 24 Mart 2019.
- Civriş, M. (2010). “Türkiye’de Mali Disiplini Sağlamaya Yönelik Mali Hükümler ve Mali Kural Benzeri Uygulamalar”, Mali Kurallar, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın no. 2010/408, s. 347-390.
- Çelik, K. (2009). “Mali disiplinin sağlanmasında mali kuralların rolü: Türkiye örneği, 2000-2008” (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Eskişehir, s.108-110.
- Dedeoğlu, E. (2010). “Mali Kural Nasıl İşler?”, Tepav Politika Notu, 1-16.
- Demir, M. ve İnan M. (2011). “Türkiye’de Mali Kural”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 13/2, s. 25-66.
- DPT (2006). 9.Kalkınma Planı (2007-2013). Ankara.
- DPT (2008). T.C. 60. Hükümet Programı Eylem Planı.
- Fatás, A., Mihov, I. (2003). “On Constraining Fiscal Policy Discretion in EMU”, *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 19, Issue 1, 1 March 2003, Pages 112–131.
- Günay, A. (2007). Mali Disiplinin Sağlanmasında Anayasal Denk Bütçe Yaklaşımı Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın no. 2007/375, s. 5-425.
- Güneş, H. (2008). “Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi-Makroekonomik Performans İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir İnceleme”, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.83-84.
- Güneş, H. (2018). “Mali Kurallar-Makroekonomik Performans İlişkisi: Seçilmiş Ülke Analizleri”, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, s.2.
- IMF (2007). IMF Country Report, Turkey: Selected Issues, Prepared by Kevin Fletcher et all, Approved by European Department, 1-46.
- Karakurt, B. ve Akdemir, T., (2010) “Türkiye’de Mali Kural Uygulamaları: Sayısal Olmayan Kurallardan Sayısal Kurallara Geçiş”, Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Harcama, Borçlanma vs. Üzerine Kurallar ve Sınırlamalar, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın no. 2010/408, s. 320-346.
- Kaya, F. (2009). Mali Kural Uygulamaları ve Türkiye İncelemesi, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, s.393-395.
- Kesik, A. ve Bayar, N. (2010). “Uluslararası Uygulamalar Işığında Mali Kurallar ve Mali Disiplin”, Mali Kurallar, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın no. 2010/408, s. 46-63.
- Kopits, G. (2001). “Fiscal Rules: Useful Policy Framework or Unnecessary Ornament?”, IMF Working Paper 01/145, p.3-22.

- Lledó, V., Yoon, S., Fang, X., Mbaye, S., and Kim, Y., (2017). Fiscal Rules at a Glance, International Monetary Fund, p. 2-77.
- Mali Kural Kanun Tasarısı, (2010). (TBMM Bütçe Komisyonu)
- Mutluer M. K., Öner, E. ve Kesik, A. (2006). Bütçe Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- Pınar, A. (2006). Maliye Politikası, Naturel Yayıncılık, Ankara, 2006, s.150.
- Pınar, A. (2011). Maliye Politikası, Teori ve Uygulama, 4. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara, 2011, s.150-155.
- Şen, H., Sağbaş, İ. ve Keskin, A. (2007). Bütçe Açıkları ve Açık Finansman Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması. Ankara, Orion Kitapevi, s. 250-253.
- TCMB (2001). TCMB Yıllık Ekonomik Rapor. Web: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Yillik+Rapor>. Erişim: 24 Mart 2019.
- Wyplosz, C. (2012). “Fiscal Rules: Theoretical Issues and Historical Experiences”, NBER Working Paper No. 17884, p.1-22.
- 13 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu
4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu
4749 Sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun
5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
5393 Sayılı Belediye Kanunu